

Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1942 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utvidgning av oljeväxtodlingen.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 121, av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* har anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att nödiga åtgärder måtte vidtagas för att i enlighet med vad i motionen påyrkas åstadkomma en väsentlig utvidgning av oljeväxtodlingen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionen, får utskottet hänvisa till densamma.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande av statens livsmedelskommission.

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, olje- lin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX. H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Samma riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, raps, vallmo, sojabönor och olje- lin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkning använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö.

Genom beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 29; r. skr. nr 66) har ytterligare stöd lämnats odlingen av oljeväxter samt sojabönor under år 1941. Enligt detta beslut skulle stödet avse följande oljeväxter nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Stödet avsåg att tillförsäkra odlarna följande av staten garanterade priser, nämligen

för linfrö	3.5	gänger	fastställt	höstvetepris,	dock	lägst	kronor	1.00	per	kilogram,
» vallmofrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» rapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	1.00	»	»
» vitsenapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	0.90	»	»
» sojabönor	5.5	»	»	»	»	»	»	1.50	»	»
» hampfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» solrosfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»

Beträffande oljeväxtodlingen under år 1942 har slutligen 1941 års riksdag under höstsessionen medgivit (r. skr. nr 526), att stöd åt densamma finge lämnas i enlighet med vad som föreslagits i propositionen nr 345/1941. I sistnämnda proposition anförde föredragande departementschefen, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, i huvudsak följande:

De hittills vidtagna stödåtgärderna för oljeväxtodlingen ha i stort sett visat sig ändamålsenliga. En efter föreliggande omständigheter någorlunda tillfredsställande odling av dylika växter ävensom av sojabönor har sålunda kommit till stånd. Även under år 1942 torde ett fortsatt stöd böra lämnas odlingen av nyssnämnda växter efter i huvudsak samma grunder som hittills. Såsom — — — föreslagits torde stödet böra utsträckas att omfatta även vårraps. Beträffande garantipriserna äro dessa för närvarande anknutna till priset på höstvete. Livsmedelskommissionens förslag innebär, att denna beräkningsgrund för priserna skulle bibehållas även för nästkommande år. Därvid har emellertid kommissionen ansett, att vid prissättningen hänsyn icke skall tagas till eventuellt utgående arealtillägg. Med hänsyn till att innevarande år viss del av priset å vete utgår i form av arealtillägg och då sådant även i fortsättningen kan i större eller mindre utsträckning komma i fråga, synes det mindre rationellt att såsom för närvarande sker ställa garantipriserna i relation till vetepriset. En lämpligare utväg synes vara att basera garantipriset på ett produktionskostnadsindex. Då ett för dylikt ändamål användbart index emellertid icke för närvarande finnes, torde man tills vidare böra räkna med fasta priser. De priser, som i år gällt såsom lägsta priser och vilka avse de under 1941 insådda oljeväxterna, synas i huvudsak kunna gälla även för de oljeväxter, som insås under 1942. Endast i fråga om priset å vitsenapsfrö torde en jämkning böra ske. Om hänsyn endast togs till oljeutbytet, vilket i fråga om vitsenapsfrö är lägre än för andra oljeväxter, borde en väsentlig nedsättning av 1941 års pris äga rum. Livsmedelskommissionen har föreslagit ett lägsta pris av 80 öre per kilogram. I betraktande av oljeutbytet är detta pris emellertid förhållandevis högre än för övriga oljeväxtfrön. Emellertid torde även andra synpunkter här böra beaktas. I nuvarande läge är det för den animaliska produktionen och särskilt för mjölkproduktionen önskvärt att få fram största möjliga kvantitet äggviterikt foder. Verkställda undersökningar ha givit vid handen, att foderkakor av frö av raps, lin och vallmo äro värdefullare än foderkakor av vitsenapsfrö. De senare torde dock innehålla en smältbar äggvitemängd per 100 kilogram, som motsvarar äggvitemängden i ungefär 300 kilogram foderspannmål. Vid en skörd av 1,200 kilogram vitsenapsfrö per hektar erhålles, om man utgår från att härav 70 procent utvinnes till foderkakor, smältbar äggvita motsvarande omkring 2,500 kilogram foderspannmål. Den kvantitet vinterraps, som år 1942 kommer att stå till förfogande för olje- och foderkaksproduktionen, är bestämd genom den under hösten i år verkställda sådden, rapsens övervintring och övriga på skördeutfallet inverkan faktorer. Odlingen av vårraps, som i fråga om såväl olje- som äggvitevärde kan jämföras med vinterraps, kommer med hänsyn till tillgängligt utsäde att bli begränsad. Därest försörjningsläget i fortsättningen skulle nödvändiggöra användning av större kvantiteter cellulosa-foder, vilket saknar äggvita, framträder behovet av äggviterikt foder ännu starkare. Sett ur nu angivna synpunkter och då vitsenapen och oljelinet äro odlingstekniskt mest kända, torde dessa vara de oljeväxter, som för år 1942 kunna lämna det största tillskottet av äggviterikt foder. Oljelinet är ur såväl olje- som äggvitebehovets synpunkt värdefullast. En nedsättning av priset för vitsenap borde av skäl som anförts i livsmedelskommissionens promemoria vara moti-

verad men med hänsyn till de av mig anförda omständigheterna synes priset för år 1942 böra bestämmas till 85 öre för kilogram. En viss prisdifferentiering efter fröets kvalitet torde i anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit böra ske. För att få leveranserna av vitsenap fördelade över en längre tidrymd torde det vara lämpligt att ett något lägre pris, t. ex. 80 öre för kilogram, bestämmas för de tidigaste leveranserna av vitsenap med en successiv höjning vid senare leveranser till dess det nyss angivna priset av 85 öre för kilogram uppnåtts. För att underlätta arbetet med torkning och lagring torde dessa leveranser böra ske efter uppgörelse med mottagaren. Även de av statens linnämnd föreslagna villkoren för erhållande av garanti-priset för oljelinfrö torde böra godtagas. De nu förordade priserna avse under år 1942 insådda och odlade oljeväxter. Jag har icke något att erinra mot att även i fortsättningen odlingar av ifrågavarande växtslag ordnas på samma sätt som skett under de senaste åren. Odlingarna synas sålunda fortfarande böra handhas av svenska spannmålsaktiebolaget.

Enligt riksdagens sistnämnda beslut sker odlingen av oljeväxter även under år 1942 som kontraktsodlingar genom förmedling av Svenska spannmålsaktiebolaget. För skörden från de kontrakterade odlingarna betalas följande grundpriser:

För frö av vårraps	1.00	kronor	per	kilogram
» » » vitsenap	0.85	»	»	»
» » » vallmo	1.25	»	»	»
» » » lin	1.00	»	»	»
» » » soja	1.50	»	»	»
» » » solros	1.25	»	»	»

För frö av vitsenap reduceras grundpriset vid leverans före den 10 september 1942 med högst 5 öre per kilogram enligt bolagets närmare bestämmande. Meddelande om det pris, som kommer att tillämpas, lämnas av spannmålsbolaget senast den 31 juli 1942.

Tillägg till respektive avdrag från ovannämnda grundpris sker, när vattenhalten under- respektive överstiger 15 procent eller när renhetsgraden över- respektive understiger för vallmofrö 90 procent, för linfrö 93 procent och för övriga fröslag 97 procent.

Dessutom äger odlare av oljeväxter enligt beslut av statens livsmedelskommission rätt att erhålla extra tilldelning av oljekraftfoder för konsumtionsåret 1942/43. Tilldelningen utgår med en viss procent av den inlevererade frövarans vikt, beräknad som normalvara. Denna procentsats har fastställts till för vitsenap 25 procent och för raps, solros, vallmo, oljelin och soja 40 procent.

Statens livsmedelskommission har i sitt i ärendet avgivna utlåtande anført, att redan vidtagna åtgärder för oljeväxtodlingens främjande vore såsom framginge av det starkt ökade intresset för nämnda odling av allt att döma tillräckliga för att åstadkomma en odling av den omfattning, som tillgängliga resurser lämpligen medgäve. På grund härav syntes föreliggande motion icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

I övrigt har livsmedelskommissionen anfört i huvudsak följande:

Tack vare stödåtgärderna från statens sida ha oljeväxtodlingarna starkt utvidgats och omfattade år 1941 en areal av sammanlagt omkring 8,000 hektar. Det var därvid särskilt vitsenapsodlingarna, som ökade högst avsevärt. Av nedanstående sammanställning framgår arealfördelning och uppskattad skörd av olika växtslag år 1941.

Växtslag	Hektar	Skörd per ha kg	Total skörd ton	Procent olja	Total oljemängd ton	Oljekraftfoder ton
Vinterraps	862	1,600	1,380	37	510	830
Vallmo	832	1,000	852	40	330	490
Vitsenap	4,817	1,250	6,020	23	1,380	4,600
Oljelin.....	1,284	1,200	1,540	32	500	1,000

För stödjande av vinterrapsodlingen bemyndigade Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 livsmedelskommissionen att uppdraga åt Svenska spannmålsaktiebolaget att uppgöra kontrakt med jordbrukaresammanslutningar och enskilda jordbrukare om odling av nämnda växtslag. För dessa odlingar garanterades ett pris av 3.5 gånger det pris, som kunde komma att fastställas för 1942 års höstveteskörd, dock lägst 1 krona per kilogram. Som följd härav tecknades under hösten 1941 kontrakt med jordbrukare om odling av nära 2,000 hektar vinterraps.

Vid beräkningar hösten 1941 över omfattningen av oljeväxtodlingen under år 1942 ansågs det möjligt att uppnå en odling på sammanlagt cirka 15,000 hektar av de vårodlade oljeväxterna, därest de garanterade priserna, i enlighet med livsmedelskommissionens hemställan till Kungl. Maj:t, bleve i huvudsak lika förmånliga som under det gångna året. Knapphet på utsäde till väsentligt utökade vallmo-, vitsenap- och oljelinodlingar ansågs icke behöva ifrågakomma med den omfattning, oljeväxtodlingen haft under år 1941.

Kontraktsteckningen av oljevaxter våren 1942 har nu pågått i något mer än en månad. Hittills ha tecknats närmare 15,000 hektar våroljevaxter, var till, som förut nämnts, komma nära 2,000 hektar höstsådd vinterraps. Då kontraktsteckningen rörande vårens odling alltjämt pågår, synas förutsättningar förefinnas för en oljeväxtodling innevarande år på bortemot 20,000 hektar.

Storleken av den slutligen tecknade arealen är emellertid bl. a. beroende av höstsädens övervintring, då oljevaxter kunna komma att sås efter eventuellt utgångna höstgrödor. Någon mera betydande ytterligare utökning av oljeväxtarealen redan innevarande år torde icke vara möjlig, huru önskvärt detta än vore med hänsyn till landets matfettförsörjning. Orsaken härtill är, att kapaciteten vid förefintliga torkar icke tillåter desamma att inom den mycket begränsade tid, under vilken skörden pågår, mottaga större frömängder än dem som enligt det ovan anförda kunna förutsättas komma att produceras hösten 1942. Den höga vattenhalten hos oljeväxtfröna medför som bekant, att artificiell nedtorkning snabbt måste genomföras. Sker icke nedtorkning av frö med hög vattenhalt mycket snart efter tröskningen, uppstår temperaturstegring i varan med den påföljd, att fröet förstöres eller blir mindervärdigt.

Utskottet.

I motionen hemställes, att vissa närmare angivna åtgärder måtte vidtagas för åstadkommande av en väsentlig utvidgning av oljeväxtodlingen.

Såsom framgår av innehållet i statens livsmedelskommissionens i ärendet av-
givna utlåtande torde förutsättningar förefinnas för att oljeväxtodlingen, som
under år 1941 bedrevs på en areal av cirka 8,000 hektar, under innevarande
år skulle komma att omfatta en sammanlagd areal av cirka 20,000 hektar.
Enligt livsmedelskommissionens uppfattning utvisar det starkt ökade in-
tresset för ifrågavarande odling, att hittills vidtagna stödåtgärder varit till-
räckliga för att åstadkomma en odling i den omfattning, som tillgängliga
resurser lämpligen medgiva. Utskottet ansluter sig till livsmedelskommis-
sionens uppfattning och kan sålunda icke tillstyrka bifall till motionen.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 121 icke må föranleda någon riksdagens
åtgärd.

Stockholm den 21 maj 1942.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Granath, Mannerskantz, An-
derberg, Svedberg, Bondeson* och *Gottfrid Karlsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Gustafson
i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Mäler, Carlström, Andersson i Surahammar* och *Larsson
i Karlstad*.